

Beran Ferenc

„Erkölcstan és etika – a tantervtől a megvalósulásig”

Az elmúlt év végén a parlament elfogadta a nemzeti köznevelésről szóló törvényt, amelynek egyik legfontosabb eredménye az, hogy az állami iskolákban 2013-tól felmenő rendszerben a kötelező tanórai foglalkozások része lesz az „erkölcstan” vagy a helyette választható „hit és erkölcstan” óra. Ezeknek az új tantárgyaknak a bevezetése esélyt ad arra, hogy társadalmunk kiemelkedjen abból az értékválságból, amelybe az utóbbi években került. A jelen esetben tárgyalt *erkölcstan* tantárgy bevezetése azonban elméleti és gyakorlati kérdéseket egyaránt felvet, amelyeket a tantárgy bevezetése előtt meg kell vitatni. Mint keresztény ember és katolikus pap, szeretnék ezekhez a szakmai kérdésekhez hozzászólni.

AZ ERKÖLCSTAN ALAPJA

Az erkölcsi kérdések kiindulási alapja az, hogy az ember *erkölcsi személy*, aki *méltósága* belső, lényegi természete következtében törekszik arra, hogy jót cselekedjen, tettének következtében személyisége kiteljesedjen, és az emberek közössége is gazdagabbá váljék. Az *emberi méltóságot* a bölcsélet általában az ember értelmes természetével, egyediségével, öntudatával, személyes kapcsolataival és a teljességre való nyitottsággal magyarázza. A zsidó-keresztény hagyomány szerint az emberi méltóság és az előbb említett tulajdonságok végső alapja az ember *Isten-képisége*, ami miatt feltétlen *tisztelet* illeti meg őt. Ezt az erkölcsös viselkedést kívánja meg az egyéntől a szűkebb közösség és a társadalom is, amelyben él, munkáját végzi, amely jelzi, hogy az emberi méltóság közös java az emberiségnek.

AZ ERKÖLCSTAN TÁRGYA ÉS SZÜKSÉGESSÉGE

Az erkölcstan az a tudomány és tantárgy, amely az emberi személy *cselekedeteit, magatartását vizsgálja egy értékrend szerint*. Az értékrendet az emberi *méltóságból* kiindulva, az ember *természetes törekvéseit* vizsgálva, az emberi ésszel lehet felismerni. Az értékek rangsorát az adja meg, hogy melyik érték segíti legjobban a személy kiteljesedését és a közösség javát. Ezeket az értékeket biztosítja a *természetjog*, amely az ember természetéből származik, s amely megalapozza az alapvető emberi jogokat, a pozitív jogot is. A cselekedet értékelésénél az értékrendet védő törvények, és az azokat védő jogok mellett figyelembe kell venni a cselekvő személy *szándékát* és a *külső körülményeket*. A személy felelősségének a megállapításánál pedig figyelembe kell venni az *értelemre* és az *akaratra* ható tényezőket.

Az erkölcstan elsajátításához *nevelésre és tanításra* van szükség, a személyiség *fejlődése* és az értékek továbbadásának *személyes jellege* miatt, hiszen az mindig az egyéni tapasztalatok továbbadását is jelenti. Erre a segítségre azért is szükség van, mert az ember sebezhetőségéből származó *bűnök* és a környezetében tapasztalható romboló társadalmi hatások az emberi méltóságból származó nemes törekvéseket és az értékrendet elhomályosíthatják, torzíthatják. A tanítás során be kell mutatni, hogy a szellemi, lelki, anyagi értékek segítik az emberi személy kiteljesedését, és a közösség javát szolgálják, a bűnök pedig az egyénre és közösségre ártó hatással vannak.

AZ ERKÖLCSTAN FŐBB MŰVELTSÉGI TERÜLETEI

Az emberi méltóságból kiinduló erkölcstan tanítása magában foglalja a helyes *önismeret* elsajátítását, az egymás iránt megnyilvánuló *tiszteletet, becsületet, szeretetet*, a közösségi és társadalmi *együttélés szabályait* és a *természet tiszteletét*. Ezek a témák az erkölcstan főbb területeit is jelentik, amelyeket az egyes osztályokban tanítani lehet. Így az erkölcstan *főbb műveltségi területei* a következők:

1. Az emberi természet értelmezése (az ember eredete, célja, személyes tapasztalatok, a közösségi élet és gondolkodás, alkotó munka, a nyelv fontossága).
2. A törvény és lelkiismeret értelmezése (az értékek a törvények és az alapvető emberi jogok kapcsolata, a lelkiismeret mint a belső törvény, a vallásos ember erkölce).
3. A személyes kapcsolat erkölce (barátság, szerelem, szülő és gyermek kapcsolatok, bioetikai kérdések).
4. A társadalmi erkölcs (értékek átvétele, társadalmi szerep, részvétel, közjó, szolidaritás, szubszidiaritás, fenntartható fejlődés).
5. Az ember és a természet kapcsolatának erkölce (az emberiség közös öröksége és jövő nemzedékek jogai, állatokkal, növényekkel és élettelen természettel való kapcsolat).

AZ ERKÖLCSTAN OKTATÁSÁNAK NÉHÁNY PEDAGÓGIAI SAJÁTOS SÁGA

Az erkölcstan oktatásakor fel kell hívni a figyelmet a következőkre:

- *Tiszteletben kell tartani* a különböző világnézetű és vallású emberek erkölcsi elveit, amennyiben azok nem sértik az emberi méltóságból származó alapvető erkölcsi értékeket.
- Az oktatásának *kreatív*nak és *interaktív*nak kell lennie. Ennek érdekében fontos szerepe van az *őszinteség*nek, az erkölcsi értékek bemutatását követő *beszélgetés*nek, az egyéni és közös *kutatómunkának*, előadásoknak és a *játéknak*.
- A tantárgy tartalmának meghatározásánál tekintettel kell lenni az életkori sajátosságokra és azokra a kérdésekre, amelyek *időszerűek* a magyar közéletben és a világban.